

DOI: 10.15276/ETR.04.2025.2
DOI: 10.5281/zenodo.20803169
UDC: 316.42, 658, 005.35
JEL: L31, O35, R11, H75

ГРОМАДО-ОРІЄНТОВАНЕ ПІДПРИЄМСТВО: ОЗНАКИ КЛАСИФІКАЦІЙ

COMMUNITY-ORIENTED ENTERPRISE: CLASSIFICATION CHARACTERISTICS

Oleksandr S. Balan, Doctor of Economic Sciences, Professor
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6711-5687
Email: shurabalan@ukr.net

Vadym O. Savchenko
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0003-5589-3328
Email: vatscoms@gmail.com

Received 20.05.2025

Балан О.С., Савченко В.О. Громадо-орієнтоване підприємство: ознаки класифікації. Оглядова стаття.

У статті досліджено засади визначення й впровадження громадоорієнтованого підприємства (ГОП) як моделі бізнесу в межах територіальних громад. Проаналізовано українські та міжнародні дослідження соціального й громадоорієнтованого підприємництва, окреслено виклики, зокрема щодо ВПО, та обмеження традиційних комунальних і соціальних підприємств. Запропоновано нову категорію – ГОП, що поєднує прибуткову модель із відповідальністю за соціальні потреби громади, добровільну соціальну відповідальність, участь у розвитку громади та співпрацю з місцевою владою. Представлено класифікацію підприємств за здатністю сприяти добробуту й сталому розвитку, рекомендації щодо сертифікації ГОП і висновки про їх роль у зростанні, згуртованості та стійкості громад.

Ключові слова: громадо-орієнтоване підприємство, соціальне підприємництво, територіальна громада, місцевий розвиток, внутрішньо переміщені особи, державно-приватне партнерство

Balan O.S., Savchenko V.O. Community-Oriented Enterprise: Classification Characteristics. Review article.

The article explores the principles of defining and implementing a community-based enterprise (CBE) as a business model within territorial communities. Ukrainian and international studies of social and community-based entrepreneurship are analyzed, challenges, in particular regarding IDPs, and limitations of traditional municipal and social enterprises are outlined. A new category is proposed – CBE, which combines a profitable model with responsibility for the social needs of the community, voluntary social responsibility, participation in community development, and cooperation with local authorities. A classification of enterprises by their ability to contribute to well-being and sustainable development is presented, recommendations for CBE certification, and a conclusion on their role in the growth, cohesion, and resilience of communities is drawn.

Keywords: community-oriented enterprise, social entrepreneurship, territorial community, local development, internal displacement, public-private partnership

Сучасні виклики українського суспільства, а саме військові дії та проблеми внутрішньо переміщених осіб, створюють додаткові причини щодо активізації соціальних ініціатив [8]. Тільки за офіційними даними, станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Це люди, які потребують допомоги держави та суспільства.

Первинну допомогу людям, які вимушено покинули свої домівки надає держава, міжнародні організації, благодійні фонди, соціально-орієнтовані громадські об'єднання. Подальша ж адаптація ВПО до нових умов життя вимагає від громади інших видів допомоги – працевлаштування, забезпечення соціальних потреб на рівні з іншими мешканцями громади, а деяких потреб і позачергово.

Децентралізація влади в Україні надала громадам можливість використовувати прибутки, отримані громадами, на вирішення усіх місцевих питань та потреб населення. З боку громади завжди існує необхідність вибору постачальника товарів чи послуг.

Основна маса територіальних громад утворюють комунальні підприємства, державної форми власності, які можуть бути комерційними або неприбутковими, створені на базі власності громади та керуються призначеним керівником. Зазвичай якість надання послуг є стандартною, неприбутковість такого підприємства зумовлює відсутність ініціативи розвитку, підвищення стандартів якості не є пріоритетом комунальників.

Ефективною формою допомоги населенню могла б стати «Соціальне підприємництво». На відміну від звичайної благодійності, соціальні підприємства у світі – це сталі бізнесові механізми, які мають набагато більший вплив на існуючі

проблеми та дозволяють ефективніше розподіляти фінансові ресурси.

Соціальні підприємства в Україні – це насамперед цільові організації, створені для підтримки та працевлаштування людей з певними вадами. Наприклад УТОС, УТОГ. Тому термін «соціальне підприємство» не зовсім прийнятний для бізнес моделі, яка націлена на отримання прибутку насамперед створюючи певні соціальні блага та послуги для громади.

Виникає необхідність створення передумов та заохочення підприємців для розвитку на території громади соціального підприємництва, надати можливість неприбутковим організаціям самим забезпечувати собі ресурси для функціонування, а не бути жебраками [7]. Соціальне підприємництво також не виключає прибутковості, але пріоритети для нього зовсім інші. На першому місці для таких підприємств є вирішення соціальних проблем або створення соціальної цінності для допомоги суспільству. Для цього використовуються ефективні бізнес-моделі, які забезпечують сталий розвиток підприємству.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженням розвитку соціального підприємництва займається велика кількість зарубіжних та українських науковців. У статті Ковалевська А.В., Нечипоренко Я.Є. [1] визначено тотожність соціального підприємництва та підприємства на базі громади. Також зазначено необхідність введення поняття «Підприємство на базі громади». Friedrichs von Y., Pierre A., Wincent J. [4] визначають необхідність подальших досліджень світового досвіду. Проте, термін «Соціальне підприємство» в законодавстві Швеції – шведський уряд спеціально не прийняв, адже якби було прийнято чітке визначення, це було б підставою виключити ряд підприємств з категорії соціального бізнесу і вони б вже не працювали як соціальний бізнес. Це твердження, на нашу думку, справедливе та обгрунтоване, але залишає соціальне підприємництво не визнаним на рівні законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Parwez [2] зазначає, що державні агентства та транснаціональні організації відіграли значну роль у подоланні бідності у країнах, що розвиваються протягом кількох десятиліть. Однак ключовою проблемою в цих зусиллях є те, що проекти, як правило, розробляються та виконуються зовнішніми агентствами, а не за участю місцевої громади.

За Hertel (2018), місцева громада є скупчення людей, яке спочатку не визначається спільними цілями чи продуктивністю діяльності підприємства, а, скоріше, за спільним географічним розташуванням, загалом супроводжується колективною культурою та/або етнічністю та, можливо, іншими спільними стосунками. Це роз'єднання призводить до вираженого дефіциту власності та залучення місцевого населення та бенефіціарів, насамперед через відсутність їх участі в процесах прийняття рішень[2]. Ця проблема в Україні знаходить вирішення шляхом децентралізації та надання громадам повноважень щодо власного розвитку.

Крім того, Hertel (2018) зазначає, що проблеми, з якими стикаються громади, такі як бідність, соціальна несправедливість, втрата культури та погіршення навколишнього середовища може здатися страшним викликом. Незважаючи на зусилля уряду, неурядові організації та корпорації для вирішення проблем сталого розвитку, багато проблем залишаються невирішеними. Загально-відомо, що альтернативні рішення, керовані громадянами, будуть необхідні для вирішення цих нагальних і взаємопов'язаних економічних, соціальних та екологічних проблем.

Так само, Pinheiro та ін. помітили, що зв'язок між підприємцями та громадами став новою сферою дослідження підприємництва. Останні дослідження підприємництва зосереджені на підприємстві, заснованому на громаді, наголошуючи на необхідності для громад вирішувати свої економічні проблеми шляхом спільного пошуку рішень (Ebewo, 2014 [11]).

Gurau and Dana [12] визначають підприємництво на основі громади як форму місцевого підприємництва, яке наголошує на піклуванні про довкілля, соціальній відповідальності, колективні дії та традиційні цінності взаємної підтримки. Ebewo [11] стверджує, що підприємництво на основі громади виникають, коли спільнота спільно працює над встановленням або відновленням задовільного балансу. Ці ініціативи використовують місцеві природні ресурси, культурну спадщину та соціальну силу.

Вважаємо не зовсім прийнятним запропонований термін «Підприємство на базі громади», який є перекладом з поняття community-based entrepreneurship і більше нагадує колгоспи, де все майно громади є майном підприємства.

Таблиця 1. Підприємства, корисні для громади

Автор	Термін	Користь для громади	Перспективи розвитку
Гракова М.А. [13]	Комунальні підприємства	Так	Нема
Галина Давидовська [14]	Соціальні підприємства	Тільки для цільової соціальної групи	Обмежені спроможністю соц. групи
Ковалевська А.В., Нечипоренко Я.Є. [1]	Підприємство на базі громади	Так	Так
Олена Чуйко, Валентина Шкуро [15]	Еколого-орієнтоване підприємство	Так	Так

Джерело: складено авторами за матеріалами [1, 13-15]

На думку інших дослідників (табл. 1) підприємництво на базі громади є також механізмом, за допомогою якого європейські країни вирішують проблеми відтоку населення з сільських районів у великі міста, особливо молоді, проблеми зменшення соціальних послуг в сільських районах, таких як охорона здоров'я, школи, банки та ремонт доріг.

На нашу думку, підприємство на базі громади передбачає створення підприємства громадою, керується представником громади (призначеним) та має ознаки комунального підприємства, що не має ініціатив та прагнення розвитку. Коло питань, що постають перед громадою, занадто велике, щоб бути вирішеним тільки одним підприємством.

У статті [1] окреслюється коло питань, які ставляться в рамках досліджень з підприємництва на базі громади: – впровадження інноваційних ідей у підприємницькій діяльності, інновації продуктів і послуг; – створення соціальних пілг для громад у таких сферах як планування охорони здоров'я, зайнятість та освіта; – створення довготривалих

кооперативних та спільних відносин на території громади, організація товариств та установ, партнерств, підвищення ефективності управління; – розвиток процесів, за допомогою яких створюються нові підприємства в межах існуючої соціальної структури, питання підвищення соціального капіталу, розвитку політики, мереж і сталого розвитку; – здатність створювати нові робочі місця за допомогою розвитку малого бізнесу, самозайнятості; – реалізація програм розвитку в сільській місцевості – зменшення бідності, розширення прав і можливостей, культурні чинники, економічна діяльність; – співпраця між державним і приватним секторами.

З огляду на публікації щодо розвитку підприємництва в громаді (табл. 2) робимо висновок, що розвиток громади обумовлений розвитком підприємництва, підприємства, створені громадою або на базі громади, активно сприяють економічному зростанню на місцевому рівні.

Таблиця 2. Огляд публікацій щодо розвитку підприємництва в громаді

Автор	Назва	Сутність підходу авторів	Можливість використання в концепції розвитку громади – орієнтованих підприємств
Світові дослідники			
Sazzad Parwez [2]	Community-based entrepreneurship	Роль підприємництва, заснованого на громаді, у соціально-економічному розвитку маргіналізованих спільнот	Громадські об'єднання перетворюються в підприємства у громаді
Friedrichs von Y., Pierre A., Wincent J. [4]	Entrepreneurship in Society	Концепція підприємництва, орієнтованого на громаду, та його роль у суспільстві	Підприємництво для потреб громади
Ana María Peredo [10]	Community-Based Enterprise	Теоретичне обґрунтування підприємств на базі громади	Можливість створення підприємств на власності громад
Patrick Ebong Ebewo [11]	Sustainable Development of Impoverished Communities	Сталий розвиток громад «знизу-догори»	Потреби громад надають ідеї для створення громадсько-орієнтованого підприємства
Gurau and Dana [12]	grassroots innovations	Інновації знизу	Потреби громад надають ідеї для іновацій
Українські дослідники			
Т. Заяць Г. Краєвська [13]	Розвиток соціального капіталу територіальних громад в Україні	Необхідність реалізації системних рішень для розвитку соціального капіталу громад з метою досягнення основних цілей децентралізації управління	поняття соціального капіталу у розвитку громади
В. Солтис [7]	Розвиток підприємництва	Вплив суб'єктів господарювання на місцевий розвиток, важливість підтримки підприємництва для сталого розвитку громади	Так, взаємодія з громадою
Корнецький А.О., Свинчук А.А., Назарук В.Я. [8]	Соціальне підприємництво	Рекомендації щодо створення соціального підприємства	Так, ідеї співпадають з напрямком дослідження
Лівандовська О.А. [5]	Розвиток зеленого підприємництва	Роль сільського господарства у забезпеченні сталого розвитку та необхідності співпраці між державою, приватним сектором і громадськістю для ефективного впровадження зелених ініціатив	Як один з напрямів розвитку
К. Васківська, А. Линдюк, О. Данилюк, А. Кучер [16]	Управління підприємницькою діяльністю територіальних громад: досвід України	Розширення можливостей для підприємств завдяки створенню територіальних громад	Так, стосується взаємодії громади та підприємств

Джерело: складено авторами за матеріалами [2, 4, 5, 7, 8, 10-13, 16]

Вони створюють робочі місця для місцевих жителів, покращують інфраструктуру та забезпечують сталі джерела доходів для громад. Інвестиції в такі підприємства можуть суттєво підвищити рівень життя населення, зокрема через створення нових економічних можливостей і розвиток локальних ресурсів.

Підприємства на базі громади зміцнюють соціальний капітал, сприяючи розвитку взаємодії між членами громади. Вони сприяють створенню дружньої соціальної атмосфери, спрямованої на спільне благо, через співпрацю та взаємодопомогу. Це допомагає подолати соціальні бар'єри та створює більш згуртовані та стійкі громади, що актуально та є пріоритетом для залучення ВПО.

Розглянувши класифікатор підприємств [3] ми бачимо, що нові колективні, сімейні, індивідуальні підприємства не можуть бути зареєстровані згідно чинного законодавства. Основними видами під-

приємств, що здійснюють прибуткову діяльність є ФОПи та ТОВ. Ці платники податків використовують ресурси громади та можуть суттєво брати участь у розвитку цієї громади.

Пропонується введення терміну «Громадо-орієнтоване підприємство», для відокремлення бізнес моделі, яка з одного боку використовує принципи класичного підприємства для отримання прибутку, з іншого боку вирішує соціальні питання громади.

Це підприємство мусить мати певні зобов'язання перед громадою, забезпечувати певні потреби громади, за власної ініціативи пропонувати програми розвитку до розгляду органам місцевої влади. Натомість громадо-орієнтоване підприємство отримує замовлення від громади, фінансування, доступ до ресурсів громади, можливість представляти громаду у рамках міжнародної співпраці (табл. 3).

Таблиця 3. Структура потреб громад в розрізі спроможності забезпечення

Потреба громади	Типи підприємств, спроможність забезпечити потребу			
	Соціальне підприємство	Комунальне підприємство	Громадське об'єднання	Громадо-орієнтоване підприємство (класичне підприємство)
Податки в місцевий бюджет	Обмежено. Потребує дотацій	Так	Ні	так
Безпека мешканців	Ні	Так	Так	Ні
Начальна та середня освіта	Ні	Так	ні	ні
Охорона здоров'я	Ні	Так	Ні	Ні
Соціальна допомога	Так	Так	Так	Так
Пасажирські перевезення по території громади	Ні	Так	Ні	Так
Житлово-комунальні послуги	Ні	Так	Ні	Так
Культура, спорт, дозвілля мешканців	Так	Так	Так	Так
Забудова території	Ні	Ні	Ні	Так
Благоустрій території	Так	Так	Так	Так
Залучення інвестицій. Грантів	Так	Ні	Так	Так
Цільове використання громадського бюджету	Ні	Ні	Так	Так
Створення нових робочих місць	Так	Так	Ні	Так
Залучення ВПО	Так	Так	Так	Так

Джерело: власна розробка авторів

З огляду на спроможності класичного підприємства зроблено висновок, що майже всі потреби громади, окрім початкової та середньої освіти, безпеки (поліція) та охорони здоров'я (надання первинної допомоги) можуть бути забезпечені підприємствами приватної форми власності. Симбіоз між Громадськими об'єднаннями та бізнесом і є громадо-орієнтованим підприємством.

Як ми бачимо з таблиці 4, більшість видів діяльності підприємств дозволяє брати участь у покращенні соціального життя громади та робити внесок у розвиток, але визнати громадо-орієнтованими можна далеко не всі.

Підприємства видобувної промисловості, зазвичай, достатньо великі, відносяться до містоутворюючих підприємств, мають власну інфраструктуру, соціальні об'єкти, що забезпечують потреби персоналу цих підприємств.

Підприємства освіти та охорони здоров'я, які створені громадою чи державою, не розглядаються в контексті громадо-орієнтованих у розрізі своєї неприбутковості. А приватні дитячі садки, приватні школи, медичні заклади, які надають послуги на комерційній основі можуть бути визнані корисними для громади за умови надання послуг визначеним категоріям населення на пільговій основі.

Таблиця 4. Класифікація підприємств за можливістю вирішення соціальних завдань громади

Вид діяльності	Можливість участі у вирішенні соціальних задач громади	Можливі обмеження
лісове господарство	Так обмежено	Державне регулювання
рибальство та розведення риби	так	
видобувна промисловість	так	Шкодить екології
переробна промисловість	так	
виробництво та розподіл електроенергії	ні	Державне регулювання
будівництво	так	
торгівля	так	
готельно-ресторанна діяльність	так	
сфера транспорту та зв'язку	так	
фінансова діяльність	так	
угоди з нерухомим майном	ні	
державне управління	ні	
освіта	так	
охорона здоров'я	так	
надання послуг	так	
домашні господарства	так	
діяльність екстериторіальних організацій	так	

Джерело: власна розробка авторів

Домашні господарства є складовими громади і не розглядаються як підприємства. Але якщо ФОП здійснює діяльність на базі домогосподарства, надає соціально значущі послуги або виробляє товари для задоволення потреб громади, то громадо-орієнтованим визнаватиметься саме ФОП.

Екстратериторіальні організації, які в надають колосальної допомоги і вирішують масу соціальних проблем громад, самі по собі не потребують визнання громадо орієнтованими. Ці організації не створені мешканцями громади.

Також громадо-орієнтоване підприємство на шляху свого розвитку залучає необхідних спеціалістів, і, що важливо, навчає персонал для власних потреб. Направляє молодь на навчання у відповідні навчальні заклади з гарантією працевлаштування, чим забезпечує збереження населення громади чи зменшує відтоки людей з громади.

За формою власності не бачимо обмежень для визнання підприємства громадо-орієнтованим.

З огляду на потреби громад, для визнання підприємства корисним для громади та надання сертифікату «Громадо-орієнтоване підприємство», підприємство має відповідати наступним критеріям:

- формує дохідну частину бюджету громади,
- екологічно безпечна,
- сприяє залученню інвестицій,
- вирішує житлово-комунальні проблеми громад,
- зберігає історичну культурну спадщину,
- використовує та модернізує приміщення громад,
- сприяє креативному та інноваційному розвитку економіки громади,

— відповідально використовує ресурси громади.

Висновки

Взаємодія громади та підприємництва є багаторівневим процесом, що базується на правових, економічних, соціальних та адміністративних важелях. Ефективна співпраця між бізнесом та місцевою владою сприяє розвитку територій, покращенню економічної ситуації та підвищенню рівня життя населення.

Таким чином, громади відіграють важливу роль у формуванні сталого підприємницького середовища та сприяють створенню конкурентоспроможних економічних умов.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що застосування сучасних підходів до розвитку підприємництва, зокрема стратегій, орієнтованих на глобальні стандарти, може бути успішно адаптоване для українських територіальних громад, що сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності

Ці висновки демонструють, що комплексний підхід, який включає децентралізацію, активну державну підтримку, впровадження інновацій та залучення громади до управління, є ключовим для створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва у територіальних громадах.

Таким чином, за результатами дослідження вважаємо доцільним введення терміну «Громадо-орієнтоване підприємство». Таким підприємствам надається першочергове право на замовлення послуг чи товарів від громади, розширені можливості для використання ресурсів громади та інші пільги, які громада вважає прийнятними.

Abstract

This article explores the conceptual and practical foundations for defining and implementing community-oriented enterprises (COEs) as a distinct model of entrepreneurial activity within territorial communities. It synthesizes Ukrainian and international research on social and community-based entrepreneurship, identifies key

socio-economic challenges – particularly those related to internally displaced persons (IDPs) – and highlights the limitations of traditional municipal and social enterprises in addressing these challenges.

Through comparative analysis, the authors propose the introduction of a new category: the community-oriented enterprise, which integrates profit-oriented business models with a commitment to fulfilling local social needs. This enterprise type is characterized by voluntary social responsibility, active engagement with community development, and cooperation with local authorities in service provision, investment attraction, and social innovation.

The study presents a classification of enterprises based on their ability to contribute to community welfare and sustainability, and offers practical recommendations for certifying enterprises as COEs based on clearly defined criteria. It concludes that the establishment and support of such enterprises are essential for enhancing local socio-economic development, fostering civic cohesion, and building resilient communities amid ongoing national transformation.

Список літератури:

1. Ковалевська А.В., Нечипоренко Я.Є. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Підприємництво на базі громади як особливий вид соціального підприємництва.
2. Parwez (2017). Qualitative method (Friendly Mart case study) The community-based entrepreneurship in a marginal community(Muslim): many selfemployed Muslim workers and small businesses in urban centres in non-Islamic societies creating local public goods (retail case study) in North India
3. Класифікатор підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/KOPFG_zm9_2022.pdf.
4. Friedrichs von Y., Pierre A., Wincent J. Entrepreneurship in Society: A Review and Definition of CommunityBased Entrepreneurship Research. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/300041850>.
5. Лівандовська О.А. Стратегічні орієнтири розвитку підприємництва в об'єднаних територіальних громадах (на прикладі радсадівської ОТГ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/pidpryyemnytstvo-u-gromadi-1.pdf>.
6. Марія Шевчук Розвиток підприємництва в територіальних громадах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://news.informer.od.ua/rozvytok_pidpryyemnytstva_v_gromadah.
7. Солтис В. Розвиток підприємництва в територіальній громаді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/images/docs/ae_2024_17_2/AE-17_2_7.pdf.
8. Корнецький А.О., Свинчук А.А., Назарук В.Я. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: змін https://krliman.gov.ua/upload/editor/soc_biznes.pdf.
9. Ярина Степанюк Громада, дружня до бізнесу: як і для чого громадам працювати над проектами з підтримки та розвитку підприємництва?
10. Toward a Theory of Community-Based Enterprise Ana María Peredo. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/228246735_Toward_a_Theory_of_Community-Enterprise.
11. Establishing community-based enterprises for sustainable development of impoverished communities: a theoretical perspective Mr. Patrick Ebong Ebewo. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/272244679_Establishing_Community-Based_Enterprises_for.
12. Success factors and challenges of grassroots innovations: Learning from failure. Gurau and Dana (2018). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ideas.repec.org/a/eee/tefoso/v164y2021ics0040162517314002.html>.
13. Zaiats, T., & Kraievskaya, H. (2020). Social Capital Development of Territorial Communities in Ukraine. Economy of Ukraine, 63(12), 56-72. DOI: 10.15407/economyukr.2020.12.056.
14. Галина Давидовська Основні підходи до класифікації соціальних підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ed.pdatu.edu.ua/article/view/239835>.
15. Олена Чуйко, Валентина Шкуро. Еколого орієнтоване соціальне підприємництво у громаді. Київ 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.zelena.org.ua/sites/default/files/ekologo_oryentovane_pidpryyemnytstvo.pdf.
16. Васківська К., Линдюк А., Данилюк О., Кучер А. «Управління підприємницькою діяльністю територіальних громад: досвід України». Journal of Environmental Management. DOI: 10.14505/jemt.v14.3(67).

References:

1. Kovalevska, A.V., Nechyporenko, Ya.Ye. (n.d.). Community-Based Entrepreneurship as a Distinct Type of Social Entrepreneurship. V.N. Karazin Kharkiv National University [in Ukrainian].
2. Parwez, S. (2017). Qualitative method (Friendly Mart case study). The community-based entrepreneurship in a marginal community (Muslim): many self-employed Muslim workers and small businesses in urban centres in non-Islamic societies creating local public goods (retail case study) in North India [in English].
3. Enterprise Classifier. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/KOPFG_zm9_2022.pdf [in Ukrainian].
4. Friedrichs von, Y., Pierre, A., & Wincent, J. (n.d.). Entrepreneurship in Society: A Review and Definition of Community-Based Entrepreneurship Research. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/300041850> [in English].
5. Livandovska, O.A. (n.d.). Strategic Guidelines for Entrepreneurship Development in United Territorial Communities (Based on the Example of the Radsadivska UTC). Retrieved from: <https://news.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/pidpryyemnytstvo-u-gromadi-1.pdf> [in Ukrainian].
6. Shevchuk, M. (n.d.). Development of Entrepreneurship in Territorial Communities. Retrieved from: https://news.informer.od.ua/rozvytok_pidpryyemnytstva_v_gromadah [in Ukrainian].
7. Soltys, V. (2024). Development of Entrepreneurship in Territorial Communities. Retrieved from: http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/images/docs/ae_2024_17_2/AE-17_2_7.pdf [in Ukrainian].
8. Kornetskyi, A.O., Svynchuk, A.A., & Nazaruk, V.Ya. (n.d.). Social Entrepreneurship: From Idea to Social Change. Retrieved from: https://krliman.gov.ua/upload/editor/soc_biznes.pdf [in Ukrainian].
9. Stepaniuk, Ya. (n.d.). Business-Friendly Community: How and Why Communities Should Work on Projects Supporting and Developing Entrepreneurship [in Ukrainian].
10. Peredo, A.M. (n.d.). Toward a Theory of Community-Based Enterprise. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/228246735_Toward_a_Theory_of_Community-Based_Enterprise [in English].
11. Ebewo, P.E. (n.d.). Establishing Community-Based Enterprises for Sustainable Development of Impoverished Communities: A Theoretical Perspective. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/272244679_Establishing_Community-Based_Enterprises_for [in English].
12. Gurau, C., & Dana, L.P. (2018). Success Factors and Challenges of Grassroots Innovations: Learning from Failure. Retrieved from: <https://ideas.repec.org/a/eee/tefoso/v164y2021ics0040162517314002.html> [in English].
13. Zaiats, T., & Kraievska, H. (2020). Social Capital Development of Territorial Communities in Ukraine. *Economy of Ukraine*, 63(12), 56-72. DOI: 10.15407/economyukr.2020.12.056 [in English].
14. Davydovska, H. (n.d.). Main Approaches to the Classification of Social Enterprises. Retrieved from: <http://ed.pdatu.edu.ua/article/view/239835> [in Ukrainian].
15. Chuiko, O., & Shkuro, V. (2020). Ecologically-Oriented Social Entrepreneurship in the Community. Kyiv. Retrieved from: https://www.zelena.org.ua/sites/default/files/ekologo_oryentovane_pidpryyemnytstvo.pdf [in Ukrainian].
16. Vaskivska, K., Lyndiuk, A., Danyliuk, O., & Kucher, A. (n.d.). Management of Entrepreneurial Activity in Territorial Communities: Ukrainian Experience. *Journal of Environmental Management*. DOI: 10.14505/jemt.v14.3(67) [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Балан О.С. Громадо-орієнтоване підприємство: ознаки класифікацій / О.С. Балан, В.О. Савченко // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. – 2025. – № 4 (80). – С. 17-23. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No4/17.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.04.2025.2. DOI: 10.5281/zenodo.20803169.

Reference a Journal Article:

Balan O.S. Community-Oriented Enterprise: Classification Characteristics / O.S. Balan, V.O. Savchenko // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2025. – № 4 (80). – P. 17-23. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No4/17.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.04.2025.2. DOI: 10.5281/zenodo.20803169.

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons "Attribution" 4.0.